

Birkenes kommune

Temaplan 2017-2020

For idrett og fysisk aktivitet

Folkehelse, friluftsliv og kulturbygg

Innhold

1. INNLEDNING.....	5
1.1 Hvorfor skal vi lage en plan for idrett og fysisk aktivitet?	5
1.2 Organisering og medvirkning av planarbeidet	6
1.3 Hvordan fungerte den forrige planen?	6
2. FØRINGER FOR PLANARBEIDET	10
2.1 Nasjonale føringer.....	10
2.2 Regionale føringer.....	11
2.3 Lokale føringer – forhold til andre planer	12
3. IDRETT OG FYSISK AKTIVITET I DAGENS BIRKENES – status og utfordringer	12
3.1 Befolkningen.....	12
3.2 Folkehelse.....	12
3.2.1 Helseforhold	13
3.2.2 Barn og unges forhold	13
3.2.3 Eldres forhold	15
3.2.4 Funksjonshemmede.....	15
3.2.5 Andre folkehelseiltak.	15
Det er flere andre folkehelseiltak.....	15
3.2.6 Utfordringer /virkemidler/iltak og behov:	16
3.3 Friluftsliv	16
3.3.1 Anlegg for friluftsliv.....	16
3.3.2 Utfordringer og virkemidler.....	16
3.3.3 Tiltak – behov framover.....	17
3.4 Idrett i Birkenes	19
3.4.1 Idrettsaktiviteter i Birkenes	19
3.6 Idrettsanlegg i Birkenes	21
3.7 Utfordringer og virkemidler	22
3.8 Behov og tiltak	22
4. Hva skal vi jobbe med i tida framover	23
Visjon, mål og verdier	23
4.2 Strategier.....	23
4.2.1 Mål vi vil strekke oss mot.....	24
4.2.2 prioriteringer i perioden 2017-2020	24
o Prioritere planlegging/evt. bygging av en flerbrukshall/flerbruksbygg på Birkeland.	24
5 Kulturbygg.....	24

5.1 Behov framover:	25
6. Definisjoner og begrepsavklaring	25

Birkenes kommunes visjon:

SAMMEN SKAPER VI VEKSTMILJØ FOR ALLE

Verdier: Sprek, ekte og dyktig

Mål for tilrettelegging for idrett og fysisk aktivitet:

Innbyggerne får gode opplevelser og oppnår bedre helse, trivsel og livskvalitet gjennom godt tilrettelagte idretts- og friluftstilbud

1. INNLEDNING

Fysisk aktivitet i befolkningen er et prioritert offentlig satsingsområde. Gjennom lover og forskrifter, tilskuddsordninger og retningslinjer forsøker det offentlige i nært samarbeid med lag og foreninger å få oss til å bevege oss nok. Det er store gevinster å hente i form av bedre fysisk og psykisk helse, og ikke minst gode opplevelser!

Birkenes kommune er en kommune i vekst. For at Birkenes skal være attraktiv og fremtidsrettet er det viktig å tilrettelegge for trivsel og gode levekår. Det er viktig å kunne tilby befolkningen gode idrettsanlegg, nærmiljøanlegg og friluftslivsanlegg samt gode anlegg for annen kulturutfoldelse. Birkenes skal være en attraktiv kommune å bo og jobbe i!

1.1 Hvorfor skal vi lage en plan for idrett og fysisk aktivitet?

Dagens kommunedelplan er vedtatt av kommunestyret i sak 81 13.12.2012 og er fortsatt retningsgivende for aktivitets og anleggsutvikling i Birkenes kommune. Planperioden går ut i år og kommunen vil derfor utarbeide en ny plan.

Formålet med kommunedelplanen er å ha en politisk vedtatt og oppdatert langsiktig plan for anlegg for fysisk aktivitet, idrett og friluftsliv og kultur. Det er et statlig krav om at en vedtatt kommunal plan for idrett og friluftsliv for å fylle kriteriene til å søke om spillemidler. Planen skal også omfatte eventuelle planer for oppgradering av eksisterende kulturbygg og nybygg innen kulturområdet.

For å forenkle prosessen noe har Birkenes kommune valgt å lage en temaplan. Planen som sådan er derfor uten juridisk bindende virkning når det gjelder disponering av arealer.

Kulturdepartementet har følgende minstekrav til planens innhold (jf. veileder for kommunal planlegging for idrett og fysisk aktivitet):

- Målsetting for kommunens satsing på idrett og fysisk aktivitet, herunder friluftsliv.
- Målsetting for anleggsutbygging og sikring av arealer for idrett og friluftsliv
- Resultatvurdering av forrige plan, med status-oversikt.
- Vurdering av langsiktige og kortsiktige behov for både anlegg og aktivitet.
- Det skal gjøres rede for sammenhengen med andre planer i kommunen.
- Prioritert handlingsprogram for utbygging av idretts- og friluftsanlegg.
- Oversikt over forventede kostnader knyttet til drift og vedlikehold av planlagte anlegg.
- Uprioritert liste over langsiktige behov for anlegg.
- Lokaliseringen av eksisterende og planlagte anlegg, områder for friluftsliv og arealbehov for planlagte anlegg og friluftslivsområder bør framgå av relevante kart.

1.2 Organisering og medvirkning av planarbeidet

Den administrative prosjektgruppen skal sørge for at relevante grupper blir trukket inn i planarbeidet. Denne gruppen består av kulturleder, arealplanlegger og folkehelsekoordinator. SLT-koordinator vil også bidra i arbeidet, men ikke være en del av prosjektgruppen. Idrettsrådet har vært en viktig medspiller i prosessen. Idrettsrådet består av representanter fra Birkenes IL, IL Gry, Herefoss IL, Klatreklubben og Pistolklubben.

Rullering av ny plan startet våren 2016 med gjennomgang av forrige plan. I mai hadde kulturleder møte med Idrettsrådet og fikk innspill fra de ulike lagene. Det ble også innkalt til et fellesmøte med lag og foreninger i september samt annonsering slik at alle hadde anledning til å komme med innspill.

1.3 Hvordan fungerte den forrige planen?

Oppsummert er det både ting som har fungert bra og noe som bør og kan forbedres i den nye planperioden. Nedenfor følger en oppsummering av dette:

Har fungert bra:

- Planen har utløst midler til en rekke prosjekter. Det er gjennomført 30 anlegg. 17 anlegg i regi av frivillige og 13 anlegg i regi av kommune. 24 av disse har mottatt spillemidler/statlige tilskudd. Til sammen er det investert drøyt 10,8 mill. kr over 4 år. I denne totalsummen har Birkenes kommune bidratt med ca. 3,7 mill.
- Det er hentet inn 4,25 mill. i spillemidler/andre statlige midler. Differansen utgjør dugnadsinnsats og egenkapital fra frivillige foreninger samt sponsormidler fra næringsliv. De mest kostbare kommunale anleggene har vært rehabilitering av Birkeneshallen med nytt gulv, nytt lys og rehabilitering av garderobene. I tillegg var det ganske store kostnader på balløkkene ved Birkeland skole og Natveitåsen.

Spillemidler bidrar til stort engasjement hos de frivillige lagene og de legger ned en enorm dugnadsinnsats. Verdt å nevne at deler av næringslivet også er gode til å støtte når de frivillige bygger anlegg som er åpne for alle. Kan nevnes at Birkenes IL i denne perioden har bygget anlegg for ca 3,2 mill fordelt på 9 ulike anlegg. Til disse anleggene har kommunen gitt kr 400.000 i tilskudd, mens resten er betalt ved spillemidler og dugnad/sponsormidler.

- Handlingsprogrammet har vært fleksibelt . Det årlige handlingsprogrammet kan hvert år oppdateres og det kan tas inn anlegg fra langtidsprogrammet ved behov.
- Rullering av handlingsprogrammet er inne i en grei rutine.
- Planen, og spesielt handlingsprogrammet har en direkte kobling til økonomiplanen. Det har gjort arbeidsområdet synlig og sikret årlige budsjettmidler

Kan forbedres (følges opp i ny plan)

- Ha mer fokus på **drift** av nye anlegg. Når det bygges nye anlegg trengs det mer midler til økt drift. Ansvar for drift må avklares tydelig før anlegg bygges.

STATUS BYGGING AV ANLEGG FOR IDRETT OG FYSISK AKTIVITET 2013-2016 <i>Tall i kursiv/rødt er ikke endelige regnskapstall, men basert på kostnadsoverslag</i>			<i>Jmf plan for idrett og fysisk aktivitet vedtatt 13122012 KS81</i>	Total-sum <i>egen-kap/spons inkl dugnad</i>	<i>Kom andel</i>	<i>Spille-midler/statlige midler</i>
nr	anlegg	Eier/drifts-ansvarlig	status			
	Ordinære anlegg:					
1	Birkeneshallen- nytt gulv	Birkenes kommune	Ferdig.	1494000	996000	498000
2	Birkenesparken renovering klubbhus	Birkenes IL	Ferdig.	641000	30000	214000
3	Birkenesparken garasje løypemaskin	Birkenes IL	Ferdig. Fått tilsagn spm	1393000	50000	464000
4	Flakke loner kortholdsbaner	Birkeland og Lilles. Sportskyt.kl	Ferdig. Fått tilsagn spm	550000		181000
5	O-kart Østre Mollestad	Birkenes IL O-gruppa	Ferdig	150000		47000
6	Birkeneshallen – rehab garderober, skillevegg, lys mm	Birkenes kommune	Under arbeid	959000	639000	320000
7	Innendørs skytebane Engesland	Vegusdal skytterlag	Ferdig i 2014	382000		86000
	Totalt:			5569000	1715000	1810000
	Utsatte anlegg:					
	Ogge baderampe for beveg.hemmede	Midt Agder Friluftsråd	utgår			
	Birkenesparken . Standplass 6 skiver	Birkenes IL	utgår			
	O-kart Flakkeheia/Mosfjeld	Birkenes IL O-gruppa	Utsettes iflg O-gruppa Birkenes IL			
	Engesland idrettsbane rehab til kunstgress	IL Gry	Utsettes iflg IL Gry			
	Birkenes IL rehab gress til kunstgress	Birkenes IL	Utsettes iflg Birkenes IL			
	Herefoss rehab til kunstgress	Herefoss IL	Utsettes iflg Herefoss IL			
	Turkart Birkeland rehab	Birkenes IL O-gruppa	Utsettes iflg O-gruppa			
	Ombygging skytebane til 200 m elektroniske	Herefoss skytterlag	Utsettes iflg Herefoss sk			

	Nærmiljøanlegg:			Total:	kom	spm
9	Valstrand skole – bordtennis	Birkenes kommune	Ferdig.	70000	35000	35000
10	Birkeland skole balløkke og ballbinge	Birkenes kommune	Ferdig .	1615000	1215000	400000
11	Birkenesparken rehab av ballbinge	Birkenes IL	Ferdig.	216000	30000	108000
12	Engesland sandvolleballbane	IL Gry	Ferdig, fått tilsagn spm	125000	30000	62000
13	Birkenesparken utvidelse turløype/rulleski og drenering i «Sarons Dal»	Birkenes IL	Ferdig.	230000	30000	100000
14	Herefoss lys ballbinge	Herefoss IL	Ferdig, fått tilsagn spm	102000	20000	51000
15	Nordåsen terr. Rehab balløkke	Nordåsen terr. Vel	Ferdig	636000	30000	299000
16	Nordåsen terr. Rehab aktivitetsområde	Nordåsen terr Vel	Ferdig	358000	20000	166000
17	Engesland skole aktivitetsløype	Engesland skole	Under arbeid. Fått tilsagn spm	252000	50000	126000
18	Birkenesparken rehab hinderløype	Birkenes IL	Ferdig Har ikke søkt spm		20000	
19	Birkenesparken renovering tennis	Birkenes IL	Under arbeid	341000	30000	170000
20	Natveitåsen balløkke	Birkenes kommune	ferdig	685000		300000
	Totalt:			4025000	1510000	1817000
	Utsatte anlegg:					
	Herefoss skole aktivitetsløype	IL Herefoss	Utsettes iflg Herefoss IL			
	Valstrand skateanlegg	Birkenes kommune	Utsettes. Kapasitets-og driftsutfordringer/midler. Bør sees i sm.heng med utvikling Tobias jorde.			
	Engesland skole skoleikområde	IL Gry	Utsettes iflg IL Gry			
	Svaland balløkke	Ås grendelag	Utgår iflg Ås gr.lag			

	Anlegg for friluftsliv:					
21	Elveplassen styrke/trimløype (Birkenesparken treningspark)	Birkenes kommune i samarbeid med Birkenes IL	Ferdig (flyttet til Birkenesparken.)	494000	194000	200000
22	Padlekart Ogge	Birkenes IL O-gruppa	Ferdig.	157000	30000	52000
23	Turløype Engesland-Bellandsheia	IL Gry	Ferdig.	221000	30000	110000
24	Herefoss renovering bade plass	Herefoss Vel	Ferdig		20000	
25	Tursti Havsåsen	Birkenes IL O-gruppa	Ferdig.			
26	Teinefossen laksesti, bord og benker	Birkenes kommune	Ferdig.			20000
27	Flakkebrua-Fiane tursti	Birkenes kommune	Ferdig	325000	203000	122000
28	Fiane bord og benker	Birkenes kommune	Ferdig	10000	10000	
29	Flakkeheia bord og benker	Birkenes kommune	Ferdig.	6000	6000	
30	Tursti Teinefoss – Slågedalen vestsida	Birkenes kommune	Ferdig		10000	
31	Tursti Slågedal-Slettane	Birkenes kommune	Ferdig		10000	
32	Parkeringsplasser elva	Birkenes kommune	Ferdig			115000
33	Skilting og merking	Birkenes kommune	Under arbeid kontinuerlig		30000	
	Totalt:			1213000	543000	619000
	Utsatte anlegg:					
	<i>Ogge aktivitesløype</i>	<i>Midt -Agder friluftsråd</i>	<i>Utgår iflg MAF</i>			
	<i>Toalett Teinefossen</i>	<i>kommune</i>	<i>Utsettes.</i>			
	<i>Toalett Fiane</i>	<i>kommune</i>	<i>Utgår. Flom..</i>			
	<i>Flakkefossen bord og benker</i>	<i>kommune</i>	<i>utsettes</i>			
	<i>Møllebekken rydde/tursti</i>	<i>kommune</i>	<i>Utsettes</i>			
	<i>Tursti Berse- Fiane</i>	<i>kommune</i>	<i>utsettes</i>			
	<i>Berse rundt</i>	<i>Birkenes il O-gruppa</i>	<i>utsettes</i>			
	<i>Toplandsheia skileik</i>	<i>Øynaheia Løypelag</i>	<i>utsettes</i>			
	<i>Tursti rundt Kirkekilen</i>	<i>Herefoss vel</i>	<i>utsettes</i>			
	<i>Herefoss turplass</i>	<i>Herefoss vel</i>	<i>utsettes</i>			
	<i>Oppruste jernbane-linja fra Tveide til Eikeland</i>	<i>kommune</i>	<i>Utsettes</i>			

2. FØRINGER FOR PLANARBEIDET

2.1 Nasjonale føringer

Utforming av statens politikk på dette området er nedfelt gjennom tre departementer:

- Kulturdepartementet (KUD) har ansvar for statlig kultur- og idrettspolitikk
- Miljøverndepartementet har ansvar for utformingen av statens friluftspolitikk
- Helse og omsorgsdepartementet har ansvar for politikkutforming av statens helsefremmende og forebyggende arbeid

Av sentrale føringer kan nevnes:

- 1) Idrett: I følge **St. meld. 26** (2011-2012) «Den norske idrettsmodellen» er statens overordnede mål med idrettspolitikken: *Idrett og fysisk aktivitet for alle*. Denne målsetningen innebærer at staten gjennom sin virkemiddelbruk skal legge til rette for at alle som ønsker det, skal ha mulighet til å delta i idrett eller drive egenorganisert fysisk aktivitet.
- 2) Friluftsliv: **St.meld. 39 (2000-2001) «Ein veg til høgare livskvalitet»**. Den statlige målsettingen for friluftsliv er å fremme det enkle friluftslivet – for alle, i daglig livet og i harmoni med naturen. Kjernen i den statlige friluftslivspolitikken er at friluftsliv ikke skal være konkurransepreget og ikke motoriserte fritidsaktiviteter på allment tilgjengelige naturprega områder. Friluftsliv skal være miljøvennlig og helsefremmende. Friluftsliv basert på allemannsretten skal holdes i hevd i alle lag av befolkningen. Områder av verdi for friluftsliv skal sikres. Ved boligområder, skoler og barnehager skal det være god tilgang til trygg ferdsel, lek og annen aktivitet i en variert og sammenhengende grøntstruktur med god sammenheng med omliggende naturområder.
- 3) **Stortingsmelding nr. 47** (2008-2009) Samhandlingsreformen: Helseutfordringer legger føringer for innretningen av folkehelsearbeidet. Behov for tverrsektoriell og nivåovergripende tilnærming. Hensikten er å: «Forebygge mer for å reparere mindre»!
- 4) **Nasjonal strategi for et aktivt friluftsliv**. En satsing på friluftsliv i hverdagen (2014-2020): Sier blant annet at planlegging i kommuner skal medvirke til å fremme et aktivt friluftsliv og skape helsefremmende, trivselsskapende og miljøvennlige nærmiljø.
- 5) **Nasjonal handlingsplan for statlig sikring og tilrettelegging av friluftsområder** (2013): Gir føringer i forhold til prioriteringer av areal til friluftsliv. Statlig sikring av friluftsområder skal generere mest mulig friluftsområder.
- 6) **Stortingsmelding nr. 34** (2012-2013) Folkehelsemeldingen «God helse – felles ansvar»:
 - Norge skal være blant de tre landene i verden som har høyest levealder.

Birkenes kommune

- Befolkningen skal oppleve flere leveår med god helse og trivsel og reduserte sosiale helseforskjeller
- Vi skal skape et samfunn som fremmer helse i hele befolkningen.

7) **Lov 2011-06-24 nr. 29 «Lov om folkehelsearbeid» (folkehelseloven):** Underbygger betydningen av en samfunnsplanlegging som ivaretar mulighet for egenorganisert fysisk aktivitet eller idrett. Folkehelseloven pålegger blant annet kommunene et helhetlig ansvar for å fremme folkehelse gjennom de virkemidlene de rår over. Kommunedelplan for idrett og friluftsliv er et viktig virkemiddel og bidrag i denne med å tilrettelegge arealer og arenaer som fremmer sosial integrering og som gjør det mulig å være fysisk aktiv.

8) **Rikspolitiske retningslinjer/rundskriv T2/08 punkt 5:** « I nærmiljøet skal det finnes arealer hvor barn kan utfolde seg og skape sitt eget lekemiljø. Dette forutsetter blant annet at arealene:

- o er store nok og egner seg for lek og opphold
- o gir muligheter for ulike typer lek på ulike årstider
- o kan brukes av ulike aldersgrupper, og gir muligheter for samhandling mellom barn, unge og voksne»

(innspill fra SLT kooordinator)

2.2 Regionale føringer

På regionalt nivå er det i likhet med nasjonalt nivå, utarbeidet en rekke planer og forventninger til kommunal planlegging med bakgrunn i regionale interesser.

Regionale planer har fått større status og virkningskraft med den nye plan- og bygningsloven.

Regionplan Agder 2020 ble vedtatt av fylkestingene i Aust- og Vest-Agder i juni 2010. De fem strategiske mål- og satsingsområder for samhandling er:

- 1) Klima: Høye mål, lave utslipp
- 2) Det gode livet: Agder for alle
- 3) Utdanning: Verdiskaping bygd på kunnskap
- 4) Kommunikasjon: De viktige veivalgene
- 5) Kultur: Opplevelser for livet

Hensikten med Regionplan Agder 2020 er å utvikle en sterk og samlet landsdel som er attraktiv for bosetting og næringsutvikling. Planen legger vekt på å utvikle landsdelens ressurser og sterke sider slik at Agder bedre kan hevde seg i konkurransen nasjonalt og

internasjonalt. Mål og prioriteringer i planen skal legges til grunn for regionale organer virksomhet og for kommunal og statlig planlegging og virksomhet i regionen, jfr. PBL § 8.2.

Regional plan for idrett, friluftsliv og fysisk aktivitet (2014-2017) for Aust-Agder fylkeskommune er også førende for kommunens arbeid på området. Visjonen for Aust-Agder fylkeskommune er: «Aktive Austegder» Det er vedtatt følgende hovedmål: Sikre en helhetlig og langsiktig strategi for utvikling av anlegg for idrett,

fysisk aktivitet og friluftsliv. Aust-Agders befolkning skal stimuleres til , og ha anledning til å drive idrett, friluftsliv og fysisk aktivitet i sitt nærmiljø basert på egne behov, ønsker og muligheter.

Også i andre regionale planer sies det noe om folkehelse, friluftsliv og utfordringer på Sørlandet; blant annet. Strategi for folkehelse i Aust-Agder 2014-2015.

2.3 Lokale føringer – forhold til andre planer

Gjeldende kommuneplan er retningsgivende for utarbeidelsen av denne kommunedelplanen.

Kommuneplanens samfunnsdel, som ble vedtatt i 2015, har som visjon «Sammen skaper vi vekstmiljø for alle». Visjonen er grunnleggende også for utarbeidelsen av kommunedelplan for idrett og fysisk aktivitet og kulturbygg. Kommuneplanen vektlegger «tidlig innsats» som et særlig satsingsområde og at det skal tilrettelegges for god folkehelse i alle faser av livet. Tilrettelegging for idrett og fysisk aktivitet er meget viktig i så måte. Det slås også fast at Birkenes kommune skal tilrettelegge for tre levende sentra, noe som også bør gjenspeiles i utarbeidelsen av kommunedelplanen.

Kommunedelplan for idrett og fysisk aktivitet skal være et viktig verktøy for å innfri Birkenes kommunes mål og strategier innen tidlig innsats og folkehelseområdet, samt skaffe oss oversikt over kommunens utfordringer på feltet. Stikkord her vil være utvikling av aktiviteter, lavterskel tilbud og anlegg for et bredt spekter av Birkenes` befolkning. I arbeidet med helsetilstand og faktorer som kan fremme folkehelsen, vil kommunale helseprofiler bli lagt til grunn. Det vil også bli foretatt en vurdering i forhold til behov for oppgradering av eksisterende evt. nye kulturbygg.

Planen skal blant annet sikre kommunal styring av anleggsutbygging, klar politisk prioritering innenfor planfeltet, riktige mål og veivalg. Denne planen vil også ta hensyn til noen av mål og strategier i vedtatt Helse- og omsorgsplan 2011.

3. IDRETT OG FYSISK AKTIVITET I DAGENS BIRKENES – status og utfordringer

3.1 Befolkningen

Pr. august 2016 var det 5183 innbyggere i kommunen. Innbyggertallet er i vekst, og er beregnet å stige jevnt i årene fram mot 2040. Beregninger viser at det i 2040 kan være mellom 7000-8000 innbyggere i kommunen.

3.2 Folkehelse

Birkenes er med i partnerskap for folkehelse i Agder og har en ansatt folkehelsekoordinator i 20 % stilling. Flere av aktivitetene som er omtalt i denne planen er en del av folkehelsesatsingen i Birkenes kommune. All fysisk aktivitet som drives i regi av lag og foreninger eller av kommune må ses på som forebyggende helsearbeid. Utfordringen er likevel å få spesielt inaktive ut i fysisk aktivitet, få de opp av godstolen eller vekk fra datamaskinen! Birkenes har med vekslende hell forsøkt «Aktivitet på resept» ordning.

3.2.1 Helseforhold

Birkenes kommune har en "ung" befolkning med færre eldre sammenlignet med landsgjennomsnittet, vi har også en positiv økning blant barn og unge, og prognosene tyder på at dette vil fortsette i fremtiden. Likevel vil antall eldre over 80 år øke fra 175 idag til nærmere 400 i 2040.

De aller fleste barn mellom 1-5 år går i barnehage. Dekningsprosenten er på høyest på 95 % hos kommunens fem åringer, den er lavest på ett og tre åringer på henholdsvis 64 % og 86 %. Barnehagene er en nyttig arene i forhold til universelle tiltak for barn og unge og deres familier i kommunen.

På skolene er trivselen stort sett høy, men den er lavere enn landet som helhet. Frafall fra videregående skole har hatt en positiv utvikling fra 2013 til 2015 fra 35% frafall til 25 %.

De siste 30 årene har alle grupper i landet fått bedre helse, men helsegevinsten har vært størst for personer med lang utdanning og høy inntekt. For eksempel har denne gruppen lengre forventet levetid enn personer med lavere utdanning og inntekt. Særlig de siste ti årene har helseforskjellene økt, det gjelder både fysisk og psykisk helse, og både barn og voksne. Utjevning av sosiale helseforskjeller er derfor en viktig målsetting i folkehelsearbeidet.

Folkehelseprofilen 2016 for Birkenes kommune (utarbeidet av folkehelseinstituttet) viser at Birkenes har noen utfordringer:

- Andel unge uføre (18-40) er høyere enn landet forøvrig
- Flere sliter med overvekt/fedme (17 år på sesjon)
- En del som sliter med psykiske problemer

For en mer utfyllende oversikt over folkehelse i Birkenes kommune kan kommunens oversiktsdokument anbefales.

3.2.2 Barn og unges forhold

Det er et rikt foreningsliv i kommunen, og mange barn og unge er aktive. De aller fleste barn i Birkenes har tilgang til leikeplasser og naturområder i nærmiljøet og i og rundt skoler og barnehager. Det finnes tilbud om organisert idrett fra førskolealder og oppover innen flere ulike idretter. De største idrettslagene har i flere år hatt tilbud om allsidig barneidrett fra 5-12 år der lek i ulike aktivetsmiljøer er en viktig faktor.

Aktivitet utenfor organiserte rammer er det vanskeligere å ha full oversikt over, men med selvsyn ser man at barn og unge er forbrukere av idrettsanleggene også utenom organisert aktivitet. Sandvolleyballanleggene ved elva er mye brukt sommerstid og de nye anleggene ved Valstrand skole blir også brukt utenom skoletid. Også på Herefoss og Engesland brukes anleggene utenom skoletiden.

Alle nyere byggefelt i kommunen har opparbeidete leikeplasser for barn. Det er ansatt egen SLT- koordinator som også er barnas representant i plansaker. I løpet av den siste 10-årsperioden er idrettsanleggene/lekeområdene spesielt ved Valstrand og Birkeland skole blitt oppgradert. Herefoss IL har bygd ny ballbinge med lys ved skolen. Engesland skole har i løpet av de siste 4 årene fått ny aktivetsløype og utebordtennis og IL Gry har laget sandvolleyballbane like ved skolen.

Birkenes kommune

I Nordåsen terrasse har velforeningen oppgradert lekeområdet sitt med ny ballbinge, hinderløype og sykkelløype. I Natveitåsen har kommunen etablert en ny ballbinge i 2016.

Birkenes IL har i løpet av de siste årene oppgradert MINIPARKEN med nye lekeapparater samt oppgradering av ballbingen og tennisanlegget. I 2015 åpnet Jonas Gahr Støre ny utendørs treningspark i Birkenesparken, et samarbeidsprosjekt mellom Birkenes kommune (folkehelsegruppa) og Birkenes IL.

Tall hentet fra Ung data-undersøkelsen i 2016 viser noen gledelige tall for Birkenes. Denne undersøkelsen er gjort i 8. 9. og 10. trinn:

- «Ungdom i Birkenes er aktive! 74 % er aktive i en eller flere fritidsorganisasjoner. Landsgjennomsnittet i Norge er på 64 %. Dette er flest ungdommer i Birkenes engasjert i:
 - Fritidsklubb/ungdomshus/ungdomsklubb: 63 %
 - Idrettslag: 59 %
 - Religiøs forening: 45 %
- Når det gjelder fysisk aktivitet – « *Hvor ofte er du så fysisk aktiv at du blir andpusten og svett?* », så ligger Birkenesungdommen på landstoppen! Vi scorer best av alle kommuner som var med i undersøkelsen (208 kommuner).
De fleste trener eller trimmer på egenhånd eller trener/konkurrerer i et idrettslag.
15 % trener på treningsstudio/helsestudio. 15 % driver med annen organisert trening (dans, kampsport eller lignende)
- Hele 44% svarer at de har spilt fotball, basket eller andre ballspill med venner på fritida (ikke i idrettslag) – den siste uka. Dette sier litt om at det er behov for arenaer som kan benyttes både til organisert og uorganisert aktivitet- både på sommers- og vinterstid.

- De fleste ungdommene (82 %) opplever at tilbudet når det gjelder lokaler for å treffe andre unge på fritiden (fritidsklubb, ungdomshus eller lignende), er svært bra /nokså bra. 9 % mener verken bra eller dårlig, og 9 % svært/nokså dårlig.
- 80 % mener at tilbud om idrettsanlegg er bra. 9 % mener verken bra eller dårlig, og 12 % svært/nokså dårlig.»
- Utenom skole bruker ungdommen en del tid foran en eller annen form for skjerm. 72 % oppgir at de bruker 2-3 timer eller mer av sin fritid foran en skjerm i løpet av en dag.
- I Ung i Agder rapporten fra 2013 hadde Birkenes kommune en av landets mest aktive ungdommer.

3.2.3 Eldres forhold

Mange eldre er gode brukere av de ulike turmulighetene som finnes i nærmiljøet. Turstiene i kommunen er varierte, noen er korte og noen lange og det er turtilbud til de fleste. Store deler av Elvestien, lysløypa på Birkeland, turstien langs Valtjønn og turstien langs den gamle jernbanelinja til Tveide er områder som egner seg godt for eldre som har behov for jevnt underlag. Disse stedene er også egnet for rullestolbrukere. Det er også enkelte trimtiltak for eldre:

- En gang i uka er det styrke og balansetrening for eldre på aktivitetssenteret i regi av ergoterapeutene og fysioterapeutene i kommunen. Det er også gammeldans 1 gang per måned på aktivitetssenteret.
- «Opp av godstolen» fellestrim for eldre på Idrettshuset i regi av kommunens fysioterapeut 1 gang i uka.
- I 2003 ble det startet en egen seniortrimgruppe på Birkeland. Gruppen fikk en del hjelp til å komme i gang fra kulturkontoret. Gruppen går nå fast tur hver torsdag og det er en gjeng på 20-30 som møter opp.

*Seniorgjengen på tur.
Foto: Torbjørn Slaastad*

3.2.4 Funksjonshemmede

Et betydelig antall mennesker i Norge er bevegelseshemmede. For at også disse skal få muligheter til å drive med fysisk aktivitet, trengs det en viss grad av tilrettelegging.

I Birkenes er det enkelte områder som er spesielt tilrettelagt for funksjonshemmede, eller er slik utformet at de kan benyttes av denne gruppen. Eksempler er Elvestien og Elveplassen med enkel fiskebrygge, tursti ved Valtjønn og turveien langs den gamle jernbanelinja til Tveide. I Birkenesparken er det også asfaltert tursti/rulleskiløype. Ved Berse er det også en tursti langs Møllebekken som er tilrettelagt for rullestol.

Ved Ogge er friluftsliren ved Digesholmane tilgjengelig for alle.

Det bør vurderes om det er behov for noen anlegg med universell utforming ved Engesland og Herefoss.

Skolene og idrettsanleggene er tilgjengelige for bevegelseshemmede. I Møglestuhallen i Lillesand (12 km fra Birkeland) er det varmebasseng.

Det er en selvfølge at man tar hensyn til universell utforming ved bygging av nye idrettsanlegg.

3.2.5 Andre folkehelsetiltak.

Det er flere andre folkehelsetiltak som drives i regi av private, lag og foreninger eller kommune. Her er noe av det som drives;

- styrke/trim/aerobic for damer
- tabatha styrketrening med egen kropp som belastning, samt en del kostholdsråd 2 g/uka
- zumba for alle 2 g/uka
- spinning/styrke for alle

*Tabathatrening utenfor
Birkeneshallen. Foto: wfei*

Birkenes kommune

- ballspill/innebandygrupper for menn/ungdom/damer(eks kolestrolklubben)
- bedriftstrim (fotball, volleyball, yoga)
- det har i flere år også blitt drevet et privat treningsstudio i Birkenes.
- idrettslig aktivitet i regi av idrettslagene (her er det en stor mengde tilbud, spesielt til barn og unge både på Birkeland , Herefoss og Engesland)
- Aktivitet på resept/frisklivssentral: Birkenes kommune har en frisklivssentral, den driftes av folkehelsekoordinator og inneholder blant annet fysisk aktivitet, læring og mestringskurs, samt individuelle kartleggingssamtaler. Det er også mulighet til å delta på «bra mat kur»s og røykesluttkurs i de omkringliggende kommunale frisklivssentralen som Birkenes samarbeider med.

3.2.6 Utfordringer /virkemidler/tiltak og behov:

Når det gjelder denne planen handler det mest om tilrettelegging i forhold til ulike anlegg som stimulerer til idrett og fysisk aktivitet. Det vises derfor til utfordringer/tiltak og behov som er listet opp under avsnittene om friluftsliv og idrett. Det kan likevel her nevnes at det er ønskelig å opprette et folkehelseutvalg igjen. Dette var i virksomhet for en del år siden , men de siste årene har utvalget ikke vært i drift.

3.3 Friluftsliv

Det er satset på tilrettelegging for friluftslivsaktiviteter de senere år, både i regi av kommune og i regi av private eller lag og foreninger. Å legge til rette for aktiviteter i naturen kan virke forebyggende på flere områder; man får god trim, man får gode naturopplevelser, man blir kjent i egen kommune og det er ofte sosialt hvis man drar flere sammen. Det har vært en bevisst satsing på dette felt som et forbyggende folkehelseiltak. En utfordring kan være å trekke ungdom med i friluftslivsaktiviteter.

3.3.1 Anlegg for friluftsliv

Det er flere fine friluftsområder i Birkenes og noen er tilrettelagt med turstier, gapahuker, bord, benker osv. Dette gjelder Tovdalselva, Berse, Digerhaug, Tobias jorde, Ogge/Digesholmane og friluftsområdet ved Birkeland/Valstrand skole. Det er opparbeidet turstinett både sør, øst og vest for Birkeland sentrum og det er også merka stier nær Engesland og Herefoss.

Vinterstid er Øynaheia/Toplandsheia blitt et meget populært område for hele Sørlandets befolkning. Her er skiløyper med varierte løypelengder; 2,5 km, 3,5 km, 7,5 km, 11 km og 16 km. Skiløypene kjøres opp av løypelaget som får faste årlige tilskudd av kommunene Arendal, Froland, Grimstad og Birkenes.

Tveideløypa er blitt oppgradert de siste årene av Birkenes IL og så fort snøen kommer kjører laget opp maskinpreparerte løyper både for klassisk og skøyting. De kjører også løyper på Tobias jorde og i lysløypa i Birkenesparken. IL Gry kjører fine løyper på Bellandsheia og i lysløypa og Herefoss IL kjører i sin lysløype. Snøfattige vintre er et vanlig fenomen på Sørlandet og det er stadig flere lag som går til innkjøp av snøproduksjonsanlegg. At det også kan bli aktuelt i Birkenes, må man regne med.

3.3.2 Utfordringer og virkemidler

Skal Birkenes kommune kunne nå de mål som er trukket opp, er det nødvendig med samhandling innad i kommunen, mellom kommune og andre offentlige myndigheter og ikke minst de frivillige organisasjonene. I

Birkenes kommune

flere år har det vært samarbeid om virkemidler hvor offentlige organer på flere nivå samordner med de lokale organisasjoner og næringsliv.

Midt - Agder friluftsråd er en viktig samarbeidspartner og Birkenes kommune er aktivt med i denne organisasjonen. Likedan er det meget viktig at kommunen har et godt og aktivt samarbeid med organisasjoner som er opptatt av friluftsliv; eks fiskelaget, Sportsfiskeforeningen, Speiderne og Klatreklubben m.fl.

Birkenes kommune har et meget godt samarbeid med ulike organisasjoner og pensjonister som rydder og vedlikeholder turstiene. Det er en forutsetning for å nå målene at dette samarbeidet kan fortsette.

Grunneiere i Birkenes har vært meget positive til at man kan anlegge enkle turstier som ryddes og merkes. Det er viktig å opprettholde et godt samarbeid med grunneierne framover.

Birkenes kommune har i flere år slitt med økonomi og har måttet redusere både når det gjelder tiltak og personell. Det er flere anlegg/tiltak innen friluftslivområdet som har måttet utsettes (jmf statusliste på side 9) Det ser dessverre ikke mye lysere ut framover og man er avhengig av å søke samarbeidsorganer om midler til tiltak rettet mot friluftsliv. I forrige periode fikk man ekstramidler fra Aust Agder fylkeskommune og Gjensidigestiftelsen til flere tiltak langs Tovdalselva (skilting, laksesti mm) Det er nødvendig å fortsatt se på muligheter for finansiering fra stiftelser og næringsliv og det forutsetter ofte samarbeid med frivillige organisasjoner.

3.3.3 Tiltak – behov framover

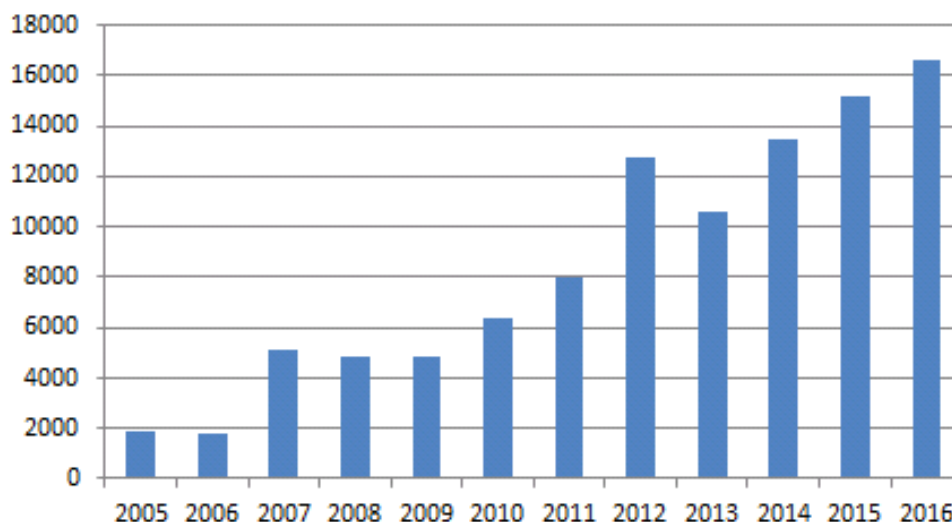
Flere aktivitetstiltak(folkehelsetiltak) er satt i gang de siste årene og det er **et mål at man skal fortsette med disse tiltakene:**

- **Kulturorientering** Det er O-gruppa i Birkenes IL, i samarbeid med kulturkontoret, som står bak dette. 40 O-poster plasseres ut hver vår på ulike kulturminner i terrenget og står oppe til elgjakta begynner. Det er utarbeidet kart og beskrivelse av alle kulturminnene i et eget hefte. På denne måten får folk trimmet, de blir kjent i naturen i Birkenes og de blir kjent med den lokale historie.
- **På topp i Birkenes:** I 2005 startet man med toppturer til 5 topper hvor man plasserte postkasse med bok som folk kunne skrive seg inn i. Dette prosjektet utvidet seg stadig og i 2016 er det 16 topper! Man ser av tallene at dette har vært og er et vellykket folkehelsetiltak. Prosjektet er et samarbeid mellom Birkenes IL, Gry IL, Herefoss IL og kulturkontoret i kommunen.

Utvikling toppturer Birkenes

- **Ut på tur i Birkenes.** Eget hefte om alle merka turstier i kommunen. Det er nå turstinett øst, vest og sør for Birkeland sentrum. Det er også merket stier nær lokalmiljøet på Engesland og Herefoss samt til andre mål i kommunen. Det kommer nok til å bli merket noen flere, men hovedmålet nå vil være å vedlikeholde eksisterende stier. Turstiene går gjennom 2 ganger i året av flere pensjonistgjenger som gjør en god jobb med å holde stiene åpne og sjekke at skilt og merker er i orden.
- **Tovdalselva og Flakkeheia.** Hovedfokus i fht friluftsliv framover vil være å tilrettelegge mer på Flakkeheia der kommunen eier et stort område. Det ligger nært til sentrum og har alle muligheter for å bli det nye store friluftsområdet! I forrige periode var fokuset på tilrettelegging langs Tovdalselva. Det vil fortsatt være noen mindre tiltak som tenkes igangsatt langs elva. Disse to områdene henger sammen og det tenkes å utvikle videre tiltak spesielt rettet mot barn og ungdom.
- **Sikring av arealer.** I forbindelse med skolene i Valstrand/Valtjønnområdet er det viktig at kommunen sikrer tilstrekkelige arealer for utbygging av idrettsanlegg til skolebruk samt sikring av grøntarealer til friluftslivstiltak for skoleelever.

Området rundt Valtjønn er et unikt område som bør avsettes til fremtidige behov for skolene. Det er i dag etablert ordninger med utedager i ulike klasser i skolen og alle tegn tyder på at dette kommer til å utvikles videre i årene som kommer.

- **Skilting og merking.** En rekke områder og anlegg er nå skiltet og merket. Det er lagt vekt på å finne en enhetlig stil. Ved hjelp av midler fra Gjensidigestiftelsen og samarbeid med frivillige er det skiltet etter ny norsk standard på stiene langs elva. Det er behov for å fortsette med denne type skilt flere steder. Det er viktig at skiltingen vedlikeholdes.. Dette arbeidet må videreføres i handlingsprogrammet, gjerne med en årlig sum.

3.4 Idrett i Birkenes

3.4.1 Idrettsaktiviteter i Birkenes

Det finnes et utall av aktiviteter for både store og små i Birkenes. I Birkenes har vi 3 meget oppegående fleridrettslag; Birkenes IL, IL Gry og Herefoss IL. De har mange aktivitetstilbud til barn og unge, og virksomheten de driver er både forebyggende og helsefremmende. De har mange tilbud til barn, noe som er viktig ifht. motorisk og sosial utvikling m.m.

Det finnes blant annet tilbud om; barneidrett, volleyball, fotball, skiskyting, langrenn, basketball, håndball, friidrett, orientering m.m. I tillegg til disse tre storaktørene finnes det også andre lag som driver god aktivitet; skytterlag, klatreklubb, kampsport, seniortrim, seniordans osv.

Frivillige lag og enkeltpersoner har mange ulike tilbud, bl a: dametrim/ aerobic/zumba/tabatha,/spinning/ innebandy/fotball/Espe rundt-løp m.m. og flere bedrifter har aktivitetstilbud til sine ansatte. "Kom og Dans" har vært aktive i Birkenes i mange år og har mange danseglade folk på sine kurs og dansekvelder. KRIK er også aktive og har flere ungdommer på sine aktivitetskvalder. Tilbudene er mange og det burde være aktiviteter innen fysisk aktivitet for de fleste. Gymsalene ved skolene på Valstrand, Engesland skole og Herefoss skole er nærmest fullbooket på kveldstid og Birkeneshallen er fullbooket fra kl. 08.30-22 hver dag med unntak av helgene hvor det er noe ledig kapasitet.

○ Toppidrett

Birkenes har i mange år vært en kommune der det satses på toppidrett, noe som i aller høyeste grad er med på å markedsføre kommunen på en positiv måte.

Det er mange utøvere, trenere og ledere som har vært med både på nasjonalt toppnivå, noen også internasjonalt. I dag er det skiskytterne i Birkenes som gjør seg bemerket over hele landet og de får stadig nye utøvere som bemerker seg helt i Norgestoppen. Lars Helge Birkeland er på elitelandslaget i skiskyting og det blir spennende å følge ham fremover.

Kommunen bør være med å bidra til at toppidrettskulturen i Birkenes kan videreføres i årene som kommer. Det er viktig at kommunen støtter opp om de ulike utøvere eller lag som ønsker å satse på toppidrett. Også på anleggssiden er det viktig at kommunen bidrar til å legge forholdene til rette for videre toppidrettssatsing.

Birkenes skiskyttergruppe har fostret mange toppidrettsutøvere. Spennende å følge Lars Helge Birkeland som nå er på NSSF's elitelandslag i skiskyting!

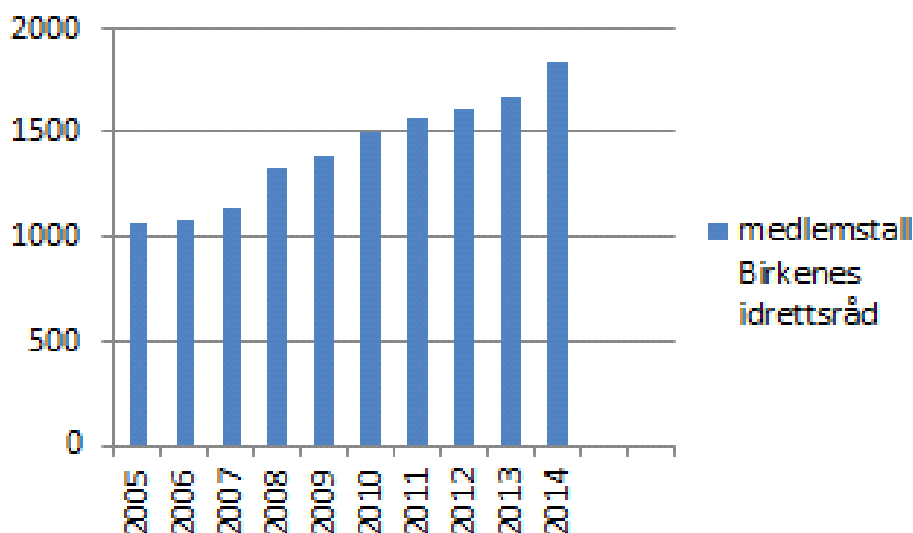
○ Medlemsutvikling

Idrettsrådet består av Birkenes IL, IL Gry, Herefoss IL, Birkenes klatreklubb og Birkenes og Lillesand sportsskytterklubb. Statistikken viser at medlemstallet stiger for hvert år og det er bra! Den andre statistikken viser antall medlemmer i hvert enkelt lag og her er det litt forskjell. Vi ser at Birkenes IL har hatt

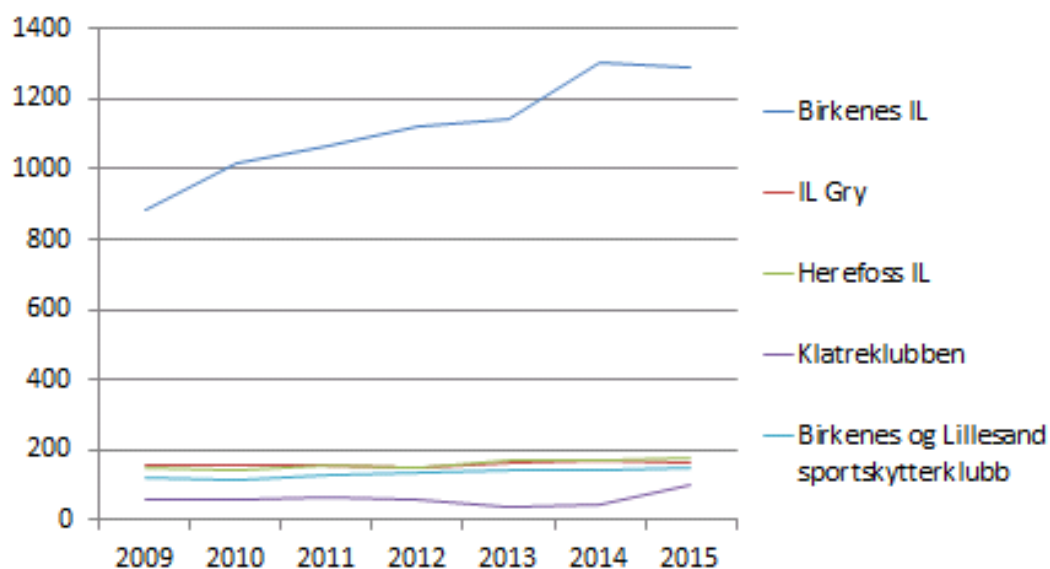

den største utviklingen de siste årene. De andre lagene har også økt medlemstallet, men ligger på en litt mer jevn utvikling. Klatreklubben har vært nede i en liten bølgedal, men er nå på vei oppover igjen.

medlemstall Birkenes idrettsråd

Utvikling medlemstall i idrettslag i Birkenes

3.6 Idrettsanlegg i Birkenes

Det finnes flere anlegg for idrett i Birkenes kommune:

- **Birkenesparken** er det største anlegget med flere delanlegg; flere fotballbaner med både gress, grus og kunstgress, lysløype, sandvolleyballbane, tennisbane, ballbinge, rulleskiløype, skiskytteranlegg og lekepark for barn. Anlegget drives og eies av Birkenes IL.
- **Herefoss/Engesland**. På Herefoss eier og driver Herefoss IL fotballbane/friidrettsanlegg, lysløype og ballbinge og IL Gry eier og driver fotballbane/friidrettsbane, sandvolleyballbane, lysløype og turløype. Anleggene på disse stedene ligger like ved skolene og skolebarna bruker anleggene daglig. I tillegg er det gymsal i forbindelse med skolene og de drives og eies av Birkenes kommune. En aktivitetsløype lages nå ved Engesland skole i regi av FAU/Engesland skole.
- **Skoleområdet på Birkeland** inneholder flere idrettsanlegg; Birkeneshallen, 2 ballbinger og 2 balløkker (en med grus og en m/asfalt), en sandvolleyballbane, aktivitetsløype, utendørs bordtennisbord samt Gymsal som eies og drives av kommunen.
- **Birkeneshallen**

På Birkeland ligger Birkeneshallen (28x52 m) plassert mellom Valstrand ungdomsskole og Birkeland barneskole. Hallen brukes av begge skoler samt at den brukes av lag og foreninger på ettermiddags- og kveldstid. Hallen er fullbooket både på dagtid og kveldstid. I helgene er det ofte kamper og turneringer der. Det er ledig kapasitet sommerstid og enkelte helger gjennom året.

Birkeneshallen er også bygdas storstue for andre kulturaktiviteter og det er flere store arrangement i hallen i løpet av året. I løpet av denne perioden er det lagt nytt gulv i hallen, det er installert nytt lys og garderobene er renovert.

- **Klatreanlegg**: Klatreklubben drifter et innendørs klatreanlegg i Gamle Valstrand og de har også et utendørs klatre-anlegg på Flakkeheia.
- **Folkehøgskolen Sørlandet** Skolen eier og driver et 12.5 m svømmebasseng som barneskolen på Birkeland får leie til sin pålagte svømmeopplæring. Det er 13 km til nærmeste store svømmehall i Lillesand. Foruten svømmeanlegget finnes det en gresslagt balløkke og en gymsal her. Det finnes også et styrketreningsrom med apparater.
- **Motorsportanlegg**. På Rugslund, ca 5 km sør for Birkeland sentrum driver Kristiansand Automobilklubb (KAK) en bilcrossbane.
- **Treningssenter**: Det finnes et treningssenter i sentrum på Birkeland som er en viktig bidragsyter for økt fysisk aktivitet i befolkningen.
- **Andre anlegg**: Skyteanlegg finnes både på Herefoss, Engesland og på Birkeland. Det vises for øvrig til idrettsanleggsregisteret www.idrettsanlegg.no

3.7 Utfordringer og virkemidler

Det er utrolig viktig å se på frivillig arbeid som en av de store bidragsyterne i forhold til idrett og aktivitet. Frivilligheten samler mennesker og gir en glede i det å være engasjert. Frivilligheten er i Birkenes anerkjent som en av de sentrale byggesteinene i lokalmiljøet og det må man håpe de fortsatt kan være. Idrettsanleggene eies i hovedsak av frivillige lag og ved hjelp av stor dugnad, spillemidler og gode tilskudd fra næringsliv, og også noe fra kommune, har lagene bygd opp mange varierte og gode idrettsanlegg i kommunen. Mange skulle nok ønske at kommunen var mer med i finansieringen av idrettsanlegg, men store utfordringer i forhold til økonomi har gjort det vanskelig. Det ser dessverre ikke lysere ut de nærmeste årene.

For å få gjennomført flere nye tiltak i kommunen i de neste årene er det vesentlig å fortsette samarbeidet mellom kommune og frivillige. Spillemiddelordningen er viktig å benytte fullt ut. Det er også nødvendig å hente inn midler fra andre ordninger og håpe på at næringslivet fortsatt ser verdien av å støtte utvikling av nye anlegg til gode for innbyggerne.

Et annet virkemiddel kan være å tenke sambruksløsninger, spesielt i forhold til en evt. ny idrettshall.

3.8 Behov og tiltak

- **Ny flerbrukshall/idrettshall.** Den største utfordringen framover er behovet for en ny flerbrukshall. Birkenes IL har signalisert behov for en ny idrettshall. Det er spesielt fotballgruppa som ønsker innendørs treningsmuligheter vinterstid til alle sine lag, spesielt barn og unge. Klatreklubben har også stort behov for en større innendørs klatrevegg. De har utfordringer nå fordi klatreveggen på Gamle Valstrand ikke gir nok utfordringer, og de ønsker å tilby aktiviteten til flere. Birkenes Skytterlag ønsker en innendørs skytebane. De hadde tidligere innendørs skyting på Gamle Valstrand, men måtte vike da det ble opprettet barnehage for noen år siden, og også pga. for dårlig ventilasjonsanlegg. Folkehøgskolen Sørlandet ønsker også å se på mulighet for en ny flerbrukshall. Som nevnt sliter Birkenes kommune ifht økonomi og vil ha store utfordringer også i årene som kommer. Den første store investeringen kommunen har på planen er en ny barnehage. Det bør gjennomtenkes om det kan være en løsning å kombinere en flerbrukshall med en barnehage. Det vil være naturlig å plassere en ny hall slik at den kan benyttes på dagtid av skoler/barnehager evt. andre helsetiltak. Kommunen kan ikke se at de har økonomi i de nærmeste årene til å bygge en ny flerbrukshall alene og eneste mulighet er å kanskje tenke kreativt ifht en sambruksløsning. I ei bygd som Birkeland burde det være behov for en barnehage rettet mot idrett og friluftsliv.
- **Skoleområder /barnehageområder** fungerer som arenaer for både organisert og uorganisert aktivitet og de bør være åpne også utenom åpningstidene. Disse arenaene bør derfor utformes slik at barn får de utfordringene som utvikler dem både fysisk og sosialt. Kommunen bør prioritere barnas områder, både for organisert og uorganisert aktivitet. Birkeland skole er an fylkets største med over 400 elever. De har meldt behov for flere aktivitetsanlegg. Skoleveien bør også utformes på en trygg og god måte slik at flest mulig barn går eller sykler til skolen. Dette vil redusere antallet som blir kjørt til skolen av foresatte, det vil minke trafikken til skolen og ikke minst bedre folkehelsen.
- **Kunstgressbaner på Engesland og Herefoss.** Både IL Gry og Herefoss IL ønsker å omgjøre sine grusbaner til kunstgress. På Engesland vil de også bygge nye garderober/kiosk og på Herefoss planlegger de også en trialbane som kan kombineres med et skileikområde. Det vil være en stor fordel for skolene og

barnehagene på de respektive stedene og det vil være naturlig at kommunen strekker seg langt for å bidra noe til disse anleggene.

- **Gymsaler.** Det er behov for oppgradering av gymsalene på Engesland og Herefoss. Det er verdt å merke seg at det ikke lenger gis spillemidler til rehabilitering av mindre gymsaler.
- **Kart.** Birkenes IL planlegger nytt turkart over Birkeland samt flere nye orienteringskart. Et turkart er viktig for allmennheten og et tiltak som ønskes velkommen av mange.
- **Utvikling i Birkenesparken.** Birkenes IL planlegger å lage en ny kunstgressbane (11-bane), renovere friidrettsanlegget og rehabilitere hovedbanen. De ønsker også å utbedre skiløypetraseen på Tveide. De vurderer også å omgjøre grusbanen til en 9 -bane med kunstgress samt utrede muligheten for å bygge plasttak over 7`-banen.
- **Sentrumsutvikling.** I forbindelse med utvikling i sentrum kan det være aktuelt med aktivitetstiltak bla. på Tobias jorde. Det er viktig å innarbeide aktuelle tiltak i denne planen for å kunne søke spillemidler. Det er også satt opp noen tiltak i forbindelse med grønstrukturen rundt sentrum. Det har i flere år vært planer om å gjøre noe med Møllebekken, men planene har stadig blitt utsatt. Tiltakene vil fortsatt innarbeides i planen i tilfelle man får midler og ressurser til å gjøre tiltak i det området.
- **Flakkeheia/Tovdalselva.** Det er satt opp tiltak i dette området i planen. Det er allerede igangsatt plan om å lage en eventyrløype for barn på Flakkeheia. Dette tiltaket er søkt midler fra stiftelser og er blant annet også finansiert ved bruk av Flakkeskogfondet. En del mindre tiltak er også planlagt gjennomført i neste periode.

4. Hva skal vi jobbe med i tida framover

Visjon, mål og verdier

Birkenes kommune har sin hovedvisjon: «Sammen skaper vi vekstmiljø for alle» og dette skal bygge på følgende verdier: Sprek, ekte og dyktig. Når det gjelder kommunens satsing på idrett og fysisk aktivitet er målet å tilrettelegge idrett- og friluftstilbud som skaper gode opplevelser og gir bedre helse, trivsel og livskvalitet!

4.2 Strategier

Strategier vi vil bygge videre på:

- Opprettholde det gode samarbeidet med lag og foreninger slik at det er et godt organisert idrettstilbud både på Engesland, Herefoss og Birkeland
- I samarbeid med flere aktører skal kommunen vurdere muligheten for å bygge en ny flerbrukshall på Birkeland, gjerne sammen med en ny barnehage
- Det store potensialet som ligger i korte avstander til grøntområder og natur for de fleste innbyggerne
- Videreutvikle anlegg som stimulerer til uorganisert aktivitet nær der folk bor, via anlegg ved skoler, barnehager og boligområder.
- Det gode samarbeidet med frivillige i fht. tilrettelegging for friluftsliv og vedlikehold av friluftsområder
- Opprettholde et godt samarbeid med grunneiere i fht. utvikling av turområder

4.2.1 Mål vi vil strekke oss mot

- Idrettsanlegg som er tilpasset dagens og framtidens behov
- Enda bedre tilrettelegging for friluftsliv, spesielt for barnefamilier og ungdommer
- Tilrettelegging for fysisk aktivitet for flere grupper av befolkningen (voksne, eldre, bevegelseshemmede m.fl.)
- Opprettelse av en frilufts- og/eller idrettsbarnehage i Birkenes
- Opprettholde god og oppdatert informasjon om tilbud og muligheter

4.2.2 prioriteringer i perioden 2017-2020

- Prioritere planlegging/evt. bygging av en flerbrukshall/flerbruksbygg på Birkeland.
- Å legge til rette for fysisk aktivitet og friluftsliv i nærheten av der folk bor

5 Kulturbygg

I Birkenes kommune har vi flere bygg som kan gå under kategorien kulturbygg. Det gjelder Birkeneshallen, gymsalene på skolene, grendehus og gamle Valstrand, Grasham og Torvstrøfabrikken, (Birkenes Bygdemuseum), Iveland og Vegusdal Bygdemuseum.

I 2011 ble den nye kulturarenaen på Valstrand behørig åpnet og består nå av kantine, blackboks med sidescener og uttrekksbart amfi, flygelrom, ny musikkavdeling med øvingsrom og kontor og fellesrom for kulturskolen. Gymsalen fikk også en god opprusting. Dette er blitt et meget fleksibelt bygg som gir mange muligheter i fht. bruk.

Scenen på Tobias jorde er også blitt oppgradert og består nå av en rund scene som er 15 m i diameter, her er god strømtilførsel og sidevegger som kan brukes på ulike måter. Dette gjør at man kan lage liten scene eller stor scene og sceneåpning kan være både mot øst og vest. Det bygges i 2017 nytt fast tak over denne scenen ved hjelp av milliongave fra innbygger!

Gamle Valstrand er en tidligere skole som er ombygd til et «mini kulturhus». Det er laget lokaler for den kommunale fritidsklubben for ungdom i den ene delen av bygget som består av aktivitetsrom, kafelokaler, kjøkken, bandrom og universelt utformet toalett. Klatreklubben bruker også aktivitetsrommet som er innredet med klatrevegger pluss at de har et eget klubbrom/lagerlokale. I den andre delen av bygget er det rom(vevstue) som benyttes av bygdekvinnelaget. I tillegg er det flere rom som benyttes av musikkorpsene i bygda.

Torsbuhallen på Herefoss brukes til daglig som gymsal for Herefoss skole. I tillegg til salen er det her en scene, kjøkken og vrirlerom slik at bygget også fungerer som samfunnshus for bygda.

Birkenes kommune

Engesland grendehus består av vrimlerom, kjøkken, scene og noe lager og gymsal som brukes av skolen på dagtid. Huset benyttes av bygda som samfunnshus.

Museet på Tveide: Museet på Tveide består blant annet av flere mindre bygg som danner et gårdstun. I 2012 er byggingen av nytt magasinbygg startet og det blir en flott tilvekst til museet.

Iveland og Vegusdal bygdemuseum ligger på Fjermedal på grensen mellom Birkenes og Iveland kommuner. Her er det bygget opp et flott gårdstun og det er bygget egen magasinbygning. Det er en egen avtale mellom Iveland og Birkenes kommune angående årlig driftstilskudd til museet.

I tillegg finnes privateide hus; Speiderhuset, Speiderhytta ved Begervann, Idrettshuset i Birkenes parken, m.fl.

Valstrand kulturarena er en del av Valstrand skole og består av musikkavdeling, gymsal, kantine og en blackboks samt kontor og møterom for kulturskolen. På fritida benytter kulturskolen, lag og foreninger og andre lokalene. Arenaen ligger idyllisk til ved Valtjønn.. Foto: Wfei

5.1 Behov framover:

- Det er et ønske og få et kulturhus/flerbrukshus i sentrum av Birkeland som kan romme bibliotek, turistkontor, bygdekino, scener og øvingsrom, kafé, kommunalt servicekontor og evt. andre kontorer. Et slikt bygg kunne vitalisert sentrum og skapt mer liv og røre.
- Det er behov for oppgradering av samfunnshusene(deler av skolebyggene) på Engesland og Herefoss
- Behov for oppgradering av Gamle Valstrand. Dersom denne bygningen rives er det behov for tilsvarende lokaler for musikkorpsene, Vevstua, klatreklubben og Joker fritidsklubb.
- Det kan også være aktuelt med innkjøp av en musikkbinge til bruk for bandvirksomhet
- På Engesland er det planer om et nytt flerbrukshus/aktivitetshus «Engeslandstunet»

6. Definisjoner og begrepsavklaring

I kommunedelplanen for idrett og fysisk aktivitet vil vi i så stor grad som mulig bruke de samme betegnelse som brukes i kultur- og miljøverndepartementets stortingsmeldinger om idrett og friluftsliv.

Idrett

Med idrett forstås aktivitet i form av konkurranse eller trening i den organiserte idretten.

Fysisk aktivitet

Med fysisk aktivitet forstås egenorganiserte trenings- og mosjonsaktiviteter, herunder friluftsliv og leikpregede aktiviteter.

Friluftsliv

Med friluftsliv forstås opphold og fysisk aktivitet i friluft i fritiden, med sikte på miljøforandring og naturopplevelser.

Friområder

Friområder dekker avgrensede områder med spesiell tilrettelegging og opparbeiding for allmennhetens uhindrede rekreasjon og opphold. Områdene er vanligvis ervervet, opparbeidet og vedlikeholdt av kommunen og kan være parkanlegg, turløyper, lysløyper, lekeplasser og badeplasser.

Universell utforming

Utforming og sammensetning av ulike produkter og omgivelser på en slik måte at de kan brukes av alle mennesker, i så stor utstrekning som mulig, uten behov for tilpassing og spesiell utforming. Når det gjelder tilrettelegging i natur brukes gjerne begrepet «tilgjengelighet for alle». Det er et mål å tilrettelegge og gjøre naturen tilgjengelig som aktivitetsarena for flest mulig, men naturens rammer har begrensinger som gjør det umulig å lage aktivitetsarenaer for absolutt alle.

Lavterskeltilbud

Med begrepet "lavterskeltilbud" menes aktiviteter som egner seg for personer som i utgangspunktet er lite/ikke fysisk aktive, som ikke krever spesielle ferdigheter, som krever lite utstyr, har lav pris/er gratis og er lett tilgjengelige fysisk, sosialt og kulturelt.

Friskliv

Friskliv er tiltak innenfor levevaneområdene fysisk aktivitet, kosthold og tobakk hvor målet er å gjøre det enklere for enkeltpersoner (0-100 år) eller grupper i befolkningen å ta helsemessig gode valg.

Folkehelsearbeid

Samfunnets totale innsats for å opprettholde, bedre og fremme folkehelsen. I dette ligger nødvendigheten av å styrke verdier som gir det enkelte individ og grupper muligheter for ansvar, delaktighet, solidaritet, mestring og kontroll over eget liv og situasjon

Grøntkorridor

En grøntkorridor bør ha en bredde på fra 20 til 100 m, og har til vanlig følgende funksjoner:

- Turtrasé for bebyggelsen
- Binder sammen boligområder med friområder og idrettsanlegg.
- Tjener som forbindelse mellom hjem, skole, arbeidssted etc.
- Tursti
- Trasé hvor en kan ferdes til fots. Er ryddet for vegetasjon. Grunnen er ikke, eller i liten grad opparbeidet. Bredden min. 0,5 m (1,0 meters ryddebredde).

Idrettsanlegg

Idrettsanlegg omfatter alle typer tilrettelegging for idrettsaktiviteter (fra anlegg for konkurranse- og eliteidrett til områder og anleggstyper for mosjonspregete aktiviteter). Begrepet beskriver følgende i forbindelse med planer for idrettsanlegg:

1. Anleggstype som forteller hvilke aktiviteter og idretter anlegget er beregnet for (svømmehall, tursti, fotballbane etc.)
2. Anleggskategori som forteller hvor stort geografisk område anlegget skal betjene, beliggenhet i forhold til brukere og hvilken funksjon anlegget skal ha.

Idrettsanlegg klassifiseres i følgende kategorier:

- Nærmiljøanlegg
- Kommuneanlegg
- Fylkesanlegg
- Riksanlegg

Denne planen omfatter kun nærmiljøanlegg og kommuneanlegg. Fylkesanlegg og riksanlegg behandles ikke i planen fordi slike anlegg ikke finnes i kommunen, og det er heller ikke kjent at anlegg av denne type planlegges lagt til kommunen.

Nærmiljøanlegg

Nærmiljøanlegg er et enkelt anlegg for fysisk aktivitet som ligger i eller i direkte tilknytting boligområdet, og som er en integrert del av dette. Anlegget er beregnet for befolkningen i boligområdet og skal ivareta behov for trim- og friluftaktiviteter for alle aldersgrupper, barnas leikebehov innbefattet. Nærmiljøanlegg er vanligvis ikke beregnet for konkurranse etter konkurranseidrettens regler og bestemmelser. Eksempler på nærmiljøanlegg er områder for skileik, ballslette, sykkelbane, nær-o-kart, tursti, joggeløype, grøntkorridor, skateboard-ramper og ute-bordtennisbord.

Kommuneanlegg

Mindre kommuneanlegg (lokalanlegg)

Disse anleggene dekker behov for konkurranser etter gjeldende regler på lags- og kretsplan. Felles anlegg med skole kan være aktuelt. Bydelen, boligområdet, grenda og skolekretsen vil ofte være det geografiske området et lokalanlegg dekker. Det vil for en del anleggstyper være naturlig å vurdere utbygging av mindre anlegg i sammenheng med behovet for skoleanlegg.

Større kommuneanlegg

Større kommuneanlegg er anlegg som dekker behovet for en eller flere idretter for hele eller en større del av kommunen. Enkelte større kommuneanlegg kan ha funksjon også for andre kommuner. Disse anleggene dimensjoneres og utformes slik at det tilfredsstiller kravene for konkurranser på kretsplan og eventuelt for nasjonale konkurranser. Alle særretter med stor utbredelse i kommunen, bør ha minst et slikt anlegg.

Betegnelsen "kommuneanlegg" betyr ikke at kommunen nødvendigvis står som eier av anlegget. Eksempler på større kommuneanlegg er idrettspark med enheter for en rekke idretter, svømmehall, idrettshall, langrennsstadion med løypenett for konkurranser.

